

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

L. Annæi Senecæ Philosophi Opera, Qvæ Exstant Omnia

Seneca, Lucius Annaeus <Philosophus>

Antverpiæ, 1605

Epist. LXXIV.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53700](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53700)

A tutes eius spatio breuiore clauduntur. Quemadmodum ex duobus sapientibus, qui senior decessit, non est beator eo, cuius intra pauciores annos terminata virtus est: sic Deus non vincit sapientem felicitate, etiam si vincit aetate. non est virtus maior, quæ longior. Iupiter omnia habet: sed nempe aliis tradidit habenda. ad ipsum hic vnus vsus pertinet, quod vtendi etiam omnibus causa est: sapiens tam æquo animo omnia apud alios videt, contemnitque, quam Iupiter. & hoc se magis suspicit, quod Iupiter vti illis non potest, sapiens non vult. Credamus itaque Sextio, monstranti pulcherrimum iter, & clamanti, *Hac itur ad astra*: hac, secundum frugalitatem; hac, secundum temperantiam; hac, secundum fortitudinem. Non sunt dii fastidiosi, non inuidi: admittunt, & ascendentibus manum porrigunt. Miraris hominem ad deos ire? Deus ad homines venit, imò (quod propius est) ¹³ in homines venit. Nulla sine Deo mens bona est. Semina in corporibus humanis diuina dispersa sunt. quæ si bonus cultor excipit, similia origini prodeunt, & paria his ex quibus orta sunt surgunt: si malus, non aliter quam **B** humus sterilis ac palustris, necat, ac deinde ¹⁴ creat purgamenta pro frugibus.

EPIST. LXXIV.

O PULCHRA, ô honesta Epistola! & de ipso Honesto, vnum illud re Bonum esse: cetera, opinione. Qui tunc, qui securè volet viuere, sic sentiat. Quid etiam? securum in omnia fortuna promptum habeat, Deum sequi. Obiectiunculis quibusdam deinde respondet: postremo, vitam beatam, vt circulum esse; in paruo, in magno, perfectam: nihil addi, nihil detrabi ab Externis. Iterandum est, ô pulchra, ô honesta! qui mentem talem habes, frueri.

C EPISTOLA tua delectauit me, & marcentem excitauit: ¹ memoriam quoque meam, quæ iam mihi segnis ac lenta est, euocauit. Quid ni tu, mi Lucili, maximum putes instrumentum beatæ vitæ hanc persuasionem, ² vnum bonum esse, quod honestum est? Qui omne bonum honesto circumscripsit, ³ intra se felix est. nam qui alia bona iudicat, in fortunæ venit potestatem, alieni arbitrij fit. Hic amissis liberis mestus, hic sollicitus ægris, hic turpibus & aliquam passis infamiam tristis. Illum videbis alienæ vxoris amore cruciari, ⁴ illum fug. Non deerit, quem repulsa distorqueat: erunt, quos honor ipse vexet. Illa verò maxima est ex omni mortalium populo turba miserorum, quam expectatio mortis exagitat, vndique impendens. ⁵ nihil enim est, vnde non subeat. Itaque vt in hostili regione versantibus, huc & illuc circumspiciendum est, & ad omnem strepitum circumagenda ceruix: nisi hic timor è pectore eiectus est, palpitantibus præcordiis viuunt. Occurrent acti in exilium, & euoluti bonis: occurrent (quod genus egestatis grauissimum est) ⁶ in diuitiis inopes: occurrent naufragi, similiaue naufragis passi, quos aut ⁷ popularis ira, aut inuidia, perniciosum optimis telum, inopi-

D 13. IN HOMINES VENIT.] Nam recta Ratio in nobis, vt volunt, ipsa eius pars est.

14. CREAT PURGAMENTA.] Quidam scripti, curat: bono item sensu. Cum enim bonus cultor curare & educare fruges debeat, iste curam purgamentis impendit, id est paleas, & stipulas (res externas) habet pro frugibus.

EPIST. LXXIV. I. MEMORIAM QUOQUE MEAM.] Ergo, illud fuit, quod supra epist. LXXII. querebatur, & negabat se memoriam retentasse. Vide initium.

2. VNVM BONVM, QUOD HONESTVM.] Est cerè maximum instrumentum, & radix (vt ego appellauit) omnium decretorum. Vide Manuduct. II. Dissert. XX.

3. INTRA SE FELIX.] Caput primum Epicteti, in Pugillari: Τὸν ὄντων τὰ ἰδίᾳ ἐστὶν ἡμῶν, τὰ δὲ ὄντων ἐστὶν ἡμῶν: Quæ sunt, alia in Nobis, alia non in Nobis: & addit, illa in potestate nostrâ esse, libera, & liberum efficere, id est Beatum. Beatitas igitur intrâ, nec extrâ querenda est.

4. ILLVM SVÆ.] Nimio aut suspicioso (quod adhaeret) amore. Mecenas aliquis in hac sorte.

5. NIHIL ENIM EST, VNDE.] Vbiq; mors est. ab homine, fera, domo, tegulâ, arbore, aquâ, vento, aurâ: & quid excipiam? non ipsum te, qui eam times. Potes & manus tibi adferre.

6. IN DIVITIIS INOPES.] Avari.

7. POPVLARIS IRA.] Dic verum Seneca, & pro tuo auro: Principis ira, aut odium.

inopinantes securosque dificit, procellæ more, quæ in ipsâ sereni fiducia solet emergere, aut ⁸ fulminis subiti, ad cuius ictum etiam vicina tremuerunt. Nam ut illic quisquis ab igne propior stetit, percusso similis obstupuit: sic in his per aliquam vim accidentibus, vnum calamitas opprimit, ceteros metus: paremque passus ⁹ tristitiam facit, pati posse. Omnium animos mala aliena ac repentina sollicitant. Quemadmodum aues, etiam inanis fundæ sonus territat: ita nos non ad ictum tantum exagitamur, sed ad crepitum. Non potest ergo quisquam beatus esse, qui huic se opinioni credidit. non enim beatum est, nisi quod intrepidum, inter suspecta malè viuitur. Quisquis se multum fortuitis dedit, ingentem sibi materiam perturbationis, & inexplicabilem fecit: vna hæc via est ad tuta vadenti, & externa despiciere, & honesto contentum esse. Nam qui aliquid virtute melius putat, aut vllum præter illam bonum, ad hæc quæ a fortunâ sparguntur sinum expandit, & sollicitus ¹⁰ missilia eius exspectat. Hanc imaginem animo tuo propone, ludos facere fortunam, & in hunc mortalium cætum honores, diuitias, gratiam excute: quorum alia inter diripientium manus scissa sunt, alia infidâ societate diuisa, alia magno detrimento eorum, in quos deueniant, presa: ex quibus quædam aliud agentibus inciderunt, quædam quia nimis captabantur, amissa, & dum auide rapiuntur, excussa sunt. Nulli verò, etiam cui rapina feliciter cessit, gaudium rapti durauit in postero. Itaque ¹¹ prudentissimus quisque, cum primùm induci videt munuscula, à theatro fugit, & scit magno parua constare. Nemo manum conferit cum excedente: nemo exeuntem ferit: circa præmium rixa est. Idem in his euenit, quæ fortuna desuper iactat. æstiuamus miseri, dstringimur, multas habere cupimus manus: modò in hunc, modò in illum respicimus: nimis tardè nobis mitti videntur, quæ cupiditates nostras irritant, ad paucos peruentura, exspectata omnibus. Ire obuiam cadentibus cupimus: gaudemus si quid inuasimus: inuidetque alij, quos spes vana delusit: vilem prædam magno aliquo incommodo luimus, ¹² aut inde fallimur. Secedamus itaque ab istis ludis, & demus raptoribus locum. Illi spectent bona ista pendencia, & ipsi magis pendeant. Quicumque beatus esse constituit, vnum esse bonum putet, quod honestum est. Nam si vllum aliud existimat, primùm malè de prouidentia indicat: quia multa incommoda iustis viris accidunt: & quia quidquid nobis dedit, breue est & exiguum, si compares mundi totius æuo. Ex hac deploratione nascitur, ut ingrati diuinorum interpretes simus. querimus, quòd non semper, & quòd pauca nobis, & incerta, & abitura contingant. Inde est quòd nec viuere, nec mori volumus. vitæ nos odium tenet, timor mortis: Nutat omne consilium, nec implere nos vlla felicitas potest. Causa autem est, quòd non peruenimus ad illud bonum immensum & insuperabile, ubi necesse est resistat voluntas nostra, quia ultra summum non est locus. Quæris, quare virtus nullo egeat præsentibus gaudet, non concupiscit absentia: nihil non illi magnum est, quia satis. Ab hoc discede iudicio: non pietas constabit, non fides: multa vtramque præstare cupienti patienda sunt, ex his quæ mala appellantur: multa impendenda sunt ex his, quibus indulgemus tamquam bonis. Perit fortitudo, quæ periculum facere debet sui: perit magnanimitas, quæ non potest eminere, nisi omnia velut minuta contempserit, quæ pro maximis vulgus optat: perit gratia, & ¹³ relatio gratiæ æstimatur labor, si quidquam pretiosius fide nouimus, si non optima spectamus. Sed ut illa præteream, aut ista bona non sunt quæ vocantur, aut homo felicior Deo est. quoniam quidem quæ parata nobis sunt,

8. FULMINIS SVBITI.] *Similis comparatio, & sententia, in De Clement. l. cap. viii.*

9. TRISTITIAM FACIT, PATI POSSE.] *Ocultia, & verat Nihil in tyrannide magis angit, quam quod ab exemplo timemus: & in vno læso, lædi posse videmur, & suspicamur.*

10. MISSILIA EIVS EXSPECTAT.] *A ludis sumptum, in quibus tesserae spargi donorum indices, aut ipsa etiam dona solent. Quia ex alto mittebantur in sorte capientes, Missilia dicta.*

11. PRVDENTISSIMVS QV IS QVE.] *Plebs enim hæc oblectamenta, aut capture: honestiores spernebant.*

12. AVT INDE FALLIMVR.] *Corruptum. Fortassis, auuiditate fallimur: aut, auuidique.*

13. RELATIO GRATIÆ ÆSTIMATVR.] *Cum Crutero meo libens sic distinxit, & scripsit: est ex meo facias, relatio gratiæ existimatur tibi. Illud melius, veriusque.*

A sunt, non habet in usu Deus: nec enim libido ad illum, nec epularum lauitia, nec opes, nec quidquam ex his hominem inescantibus, & vili voluptate ducentibus, pertinet. Ergo aut, quod incredibile est, bona Deo desunt; aut hoc ipsum argumentum est, bona non esse, quæ Deo desunt. Adiciæ, quod multa quæ bona videri volunt, animalibus quàm homini illis pleniora contingunt. Illa cibo avidius vtuntur: Venere non æquè fatigantur: vitium illis maior est & æquabilior firmitas. sequitur vt multò feliciora sint homine. Nam sine nequitia, sine fraudibus degunt; fruuntur voluptatibus, quas & magis capiunt, & ex facili, sine vllò pudoris aut pœnitentiæ metu. Considera tu itaque, an id bonum vocandum sit, quo Deus ab homine vincitur. Summum bonum in animo constitutum. obsolescit, si ab optimâ nostri parte ad pessimam transit, & transfertur ad sensus, qui agiliores sunt animalibus mutis. Non est summa felicitatis nostræ in carne ponenda. Bona illa sunt vera, quæ ratio dat: solida ac sempiterna, quæ cadere non possunt, nec decrefcere quidem aut minui. cetera opinione bona sunt: & nomen quidem habent

B commune cum veris, proprietas in illis boni non est. Itaque ¹⁴ commoda vocentur, & (vt nostrâ linguâ loquar) producta: ceterum sciamus mancipia nostra esse, non partes; & sint apud nos, sed ita vt meminerimus extra nos esse. Etiam si apud nos sint, inter subiecta & humilia numerentur, propter quæ nemo se attollere debeat. quid enim stultius, quàm aliquem eo sibi placere, quod ipse non fecit? Omnia ista nobis accedant, non hæreant: vt si abducantur, sine vllâ nostri laceratione discedant. Vtatur illis, non gloriemur: & vtatur parçè, tanquam depositis apud nos, & abituris. Quisquis illa sine ratione possedit, non diu tenuit. ipsa enim felicitas se nisi temperat, premit: si fugacissimis bonis credidit, citò deseritur; & ¹⁵ vt non deseratur, affligitur. Paucis deponere felicitatem molliter licuit: ceteri, cum his inter quæ eminuere, labuntur, & illos degrauiant ipsa quæ extulerant. Ideò adhibebitur prudentia, quæ modum illis ac parsimoniam imponat. quoniam quidem licentia opes suas præcipitat, atque vrget: nec vniquam immodica durarunt, nisi illa moderatrix ratio compescuit. Hoc multarum tibi vrbium ostendet euentus, quarum in ipso flore luxuriosa imperia ceciderunt, & quidquid virtute erat partum, intemperantiâ corruit. Aduersus hos casus muniendi sumus. nullus autem contra fortunam inexpugnabilis murus est: intus instruamur. Si illa pars tuta est, pulsari homo potest, capi non potest. Quod sit hoc instrumentum, scire desideras? nihil indignetur sibi accidere, sciatque illa ipsa quibus lædi videtur, ad conseruationem vniuersi pertinere, & ex his esse, quæ cursum mundi officiumque consummant.

C ¹⁶ Placeat homini, quidquid Deo placuit: ob hoc seipsum suaque miretur, quod non potest vinci, quod mala ipsa sub se tenet, quod ratione, quâ valentius nihil est, casum doloremque & iniuriam subigit. Ama rationem: huius te amor contra durissima armabit. Carulorum amor in venabula impingit feras, quas feritas & inconsultus imperus præstat indomitas: iuuenilia nonnumquam ingenia cupido gloriæ in contemptum tam ferri, quàm ignium, misit: species quosdam, atque vmbra virtutis, in mortem voluntariam trudit: quanto his omnibus fortior ratio est, quanto constantior, tanto vehementior per metus ipsos & pericula exhibit. Nihil agitis, inquit, quod negatis vllum esse aliud ab honesto bonum. non faciet vos hæc munitio tutos à fortunâ, & immunes. Dicitis enim inter bona esse liberos pios, & benè moratam patriam, & parentes bonos; horum pericula non potestis spectare securi; perturbabit vos obsidio patriæ, liberorum mors, parentum seruitus. Quid aduersus hos pro nobis responderi soleat, ponam: deinde tunc adiciam, quid præterea respondendum putem. Alia conditio est in his, quæ ablata in locum suum aliquid incommodi substituunt: tamquam bona valetudo vitiata, in malam transfertur: acies oculorum extincta, cæcitate nos afficit: non tantum velocitas perit

D

14. COMMODA VOCENTVR.] Quia aliquid commodant: Græcis ἐπιχρησά. Vide me diffuse Manud. l. III. Diss. XXII.

15. VT NON DESERATUR, AFFLIGITVR.] Id est, si mancant opes & potentia, cadunt super ipsum,

& deliciunt. Tacitus: Potentia, quæ nimia, postremo ruit super ipsum.

16. PLACEAT HOMINI.] Vide paria Manud. II. Dissert. XVI. Hic enim finis hominis, Naturam id est Deum sequi.

perit poplitibus incisis, sed debilitas pro illâ subit. Hoc periculum non est in his, quæ paullo antè retulimus. quare? si amicum bonum amisi, non est mihi pro illo perfidia patienda: nec si bonos liberos extuli, in illorum locum impietas succedit. Deinde non amicorum ille aut liberorum interitus, sed corporum est. Bonum autem viro modo perit, si in malum transit, quod natura non patitur: quia omnis virtus & opus omne virtutis incorruptum manet. Deinde, etiam si amici perierunt, etiam si probati respondentisque voto patris liberi: est quod illorum expleat locum. Quid sit, quæris? quod illos bonos fecerat, virtus. Hæc nihil vacare patitur loci: totum animum tenet, desiderium omnium tollit: sola satis est. Omnium enim bonorum vis & origo in ipsâ est. Quid refert, an aqua decurrens intercipiatur atque abeat, si fons ex quo fluxerat, saluus est? Non dices vitam iustiorum saluis liberis, quam amissis, nec ordinatiorum, nec prudentiorum, nec honestiorum: ergo nec meliorem quidem. Non facit collectio amicorum sapientiorum, non facit stultiorum detractio: ergo nec beatiorum, aut miseriorum. quamdiu salua fuerit virtus, non senties quid abscesserit. Quid ergo? non est beatorum & amicorum & liberorum turbâ succinctus? Quid ni non sit? Summum enim bonum nec infringitur, nec augetur: in suo modo permanet: utcumque fortuna se gessit, siue illi senectus longa contigit, siue citra senectutem finitus est, eadem mensura summi boni est, quamvis ætatis diuersa sit. Vtrum maiorem an minorem circulum scribas, ad spatium eius pertinet, non ad formam: licet alter diu manserit, alterum statim obduxeris, & in eum in quo scriptus est ¹⁷ puluerem solueris, in eadem uterque formâ fuit. Quod rectum est, nec magnitudine æstimatur, nec numero, nec tempore: non magis produci, quam contrahi potest. ¹⁸ Honestam vitam ex centum annorum numero in quantum voles corripe, & in vnum diem coge: æquè honesta est. modò latius virtus funditur, regna, vrbes, prouincias temperat, fert leges, colit amicitias, inter propinquos liberosque dispensat officia: modò arcto sine circumdatur paupertatis, ex filij, orbitatis: non tamen minor est, si ex altiore fastigio in priuatum, ex regio in humilem subducitur, ex publico & spatiofo iure in angustias domus vel anguli coit. Æquè magna est, etiam si in se recessit, vndique exclusa. nihilominus enim magni spiritus est & erecti, exactæ prudentiæ, indeclinabilis iustitiæ. Ergo æquè beata est. beatum enim illud in vno loco positum est, in ipsâ mente, stabile, grande, tranquillum: quod sine scientiâ diuinorum humanorumque non potest effici. Sequitur illud, quod me responsurum esse dicebam: Non affligitur sapiens liberorum amissione, non amicorum. eodem enim animo fert illorum mortem, quo suam expectat. non magis hanc timeret, quam illam dolet. ¹⁹ Virtus enim conuenientiâ constat: omnia opera eius cum ipsâ concordant, & congruunt: hæc concordia perit, si animus, quem excelsum oportet esse, luctu aut desiderio submittitur. Inhonestam est omnis trepidatio & sollicitudo, & in vno actu pigritia. Honestum enim securum & expeditum est, interritum est, in prociectu stat. Quid ergo? non aliquid ²⁰ perturbationi simile patietur? non & color eius mutabitur, & vultus agitabitur, & artus refrigerent? & quidquid aliud, non ex imperio animi, sed inconsulto quodam naturæ impetu geritur? Fateor: sed permanebit illi persuasio eadem: nihil illorum malum esse, nec dignum, ad quod mens sana deficiat. Omnia quæ facienda erunt, audacter facit & promptè. Hoc enim stultitiæ proprium quis non dixerit, ignauè & contumaciter facere quæ facit, & aliò corpus impellere, aliò animum, distra-

17. PVLVEREM SOLVERIS.] *Mathematici veteres, non eret: in tabulâ, ut hodie, sed radio in puluere scribebant: atque inde Ciceroni, puluis eruditus. Persius:*

Nec qui abaco numeros, & secto in puluere metas

Scit risisse vaser.

Vbi Scholiastes: Geometræ consueti sunt in abaco, radio, id est aliquo stilo formas aliquas & mēsuras in summo terræ annotare. Benè de Abaco.

nam hanc mensulam, siue tabulam habebant, in quâ puluerem spargerent atque adæquarent.

18. HONESTAM VITAM.] *Totum hoc argumenti pertractauit Manud. III. Diss. 11.*

19. VIRTUS ENIM CONVENIENTIA CONSTAT.] *Exprimit Zenonis illam ὁμοιογενίαν, de quâ Manud. II. Dissert. XV.*

20. PERTURBATIONI SIMILE PATIETUR?] *Vide epist. LVII.*

A hique inter diuersissimos motus? Iam propter illa ipsa, quibus extollit se miraturque, contempta est, & ne illa quidem quibus gloriatur, libenter facit. Si verò aliquod timeatur malum, eo perinde, dum expectatur, quasi venisset vrgetur: & quidquid ne patiatur timet, iam metu patitur. Quemadmodum in corporibus futuri languoris signa precurrunt: quedam enim segnitia neruis inest, & sine labore villo lassitudo & oscitatio & horror membra percurrentis: sic infirmus animus, multo antequam opprimatur malis, quatitur. præsumit illa, & ante tempus cadit. Quid dementius autem, quam angere futuris, nec se tormento referuare, sed accersere sibi miseras, & admouere: quas optimum est differre, si discutere non possis? Vis scire, futuro neminem debere torqueri: quicumque audierit post quinquagesimum annum sibi patienda supplicia, non perturbatur, nisi si medium spatium transilierit, & se ²¹ in illam sæculo post futuram sollicitudinem immiserit. Eodem modo fit, vt animos libenter ægros, & captantes causas doloris, vetera atque obliterata contristent. & quæ præterierunt, & quæ futura sunt, absunt: neutra **B** sentimus. non est autem, nisi ex eo quod sentias, dolor.

EPIST. LXXV.

PHILOSOPHIAM *verba non captare, nec tamen ingenio aut eloquio renunciare. Præcipuum est, sit vita vt sermo. Deinde, tentemus progredi: quoniam per gradus ascenditur, & sunt tres Proficientium classes.*

MINVS tibi accuratas à me epistolas mitti quereris. quis enim accuratè loquitur, nisi qui vult putidè loqui? Qualis sermo meus esset, si vnà sederemus, aut ambularem, illaboratus & facilis: tales esse epistolas meas volo, quæ nihil habeant accersitum, nec fictum. Si fieri posset, quid sentiam, ostendere quàm loqui mallet. Etiam **C** si disputarem, nec supplerem pedem, nec manum iactarem, nec attollerem vocem: sed ista oratoribus reliquissem, contentus sensus meos ad te pertulisse, quos nec exornassem, nec abiecissem. hoc vnum planè tibi approbare vellem, omnia me illa sentire quæ dicerem: nec tantum sentire, sed amare. Aliter homines amicam, aliter liberos osculantur: tamen in hoc quoque amplexu tam sancto & moderato, satis apparet affectus. Non mehercules iciuna esse & arida volo, quæ de rebus tam magnis dicentur: neque enim philosophia ¹ ingenio renunciat: multum tamen operæ impendi verbis non oportet. Hæc sit propositi nostri summa: quod sentimus, loquamur; quod loquimur, sentiamus. Concordet sermo cum vitâ. ille promissum suum impleuit, qui & cum videas illum, & cum audias, idem est. Videbimus qualis sit, quantus: ² vnus sit. Non delectent verba nostra, sed profint. Si tamen contingere eloquentia non sollicito potest, aut si parata est, aut paruo constat, assit, & res pulcherrimas prosequatur. Sit talis, vt res potiùs quàm se ostendat. Aliæ artes, ad ingenium toræ pertinent: hîc animi negotium agitur. **D** Non querit æger medicum eloquentem, sed sanantem: sed si ita competit, vt idem ille qui sanare potest, comptè de his quæ facienda sunt disserat, boni consulet: non tamen erit, quare gratuletur sibi, quòd incidit in medicum etiam disertum. hoc enim tale est, quale si peritus gubernator etiam formosus est. Quid aures meas scalpis? quid oblectas? aliud agitur. vrendus, secandus, abstinendus sum. Ad hæc adhibitus es: curare debes morbum veterem, grauem, publicum. Tantum negotij habes, quantum in pestilentia medicus: circa verba occupatus es? iam dudum gaude, si sufficis rebus. Quando multa **disces?**

21. IN ILLAM SÆCVLO POST FUTURAM.] Ergo Sæculum hîc pro anno trigesimo circiter, si vera lectio de quinquagesimo anno.

Quidam, ingeniorum velut gelu renunciat. Quid fuerit, non educo.

EPIST. LXXV. I. INGENIO RENUNCIAT.] Meus, ingeniorum velud renunciat.

2. VNUS SIT.] Conuenientia sit in vitâ. Epist. CXX. Magnam rem puta, vnum hominem agere. Vide ibi.